

શ્રી મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક

પ્રવચન નં. ૧૯

અધિકાર ૭મો

સ્થળ:સુવર્ણપુરી તા.:૧૭.૦૪.૬૨ મંગળવાર

મંગલાચરણ

શમો લોએ સવ્વ અરિહંતાણં;

શમો લોએ સવ્વ સિદ્ધાણં;

શમો લોએ સવ્વ આયરિયાણં;

શમો લોએ સવ્વ ઉવજ્ઞયાણં;

શમો લોએ સવ્વ ત્રિકાળવર્તી સાહૂણં;

ૐકાર બિન્દુ સંયુક્તં નિત્યં ધ્યાયન્તિ યોગિનઃ।

કામદં મોક્ષદં ચૈવ ૐકારાય નમોનમઃ॥

મંગલં ભગવાન્ વીરો મંગલં ગૌતમો ગણી ।

મંગલં કુંદકુંદાર્યો જૈન ધર્મોસ્તુ મંગલમ્ ॥

નમઃ સમયસારાય સ્વાનુભૂત્યા ચકાસતે ।

ચિત્સ્વભાવાય ભાવાય સર્વ ભાવાન્તરચ્છિદે ॥

ત્રિકાળ દિવ્યધ્વનિ દાતાર...

મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક સાતમો અધ્યાય છે. અન્ય જૈન સર્વજ્ઞના પંથના સિવાય બીજા પંથમાં જનમ્યા એને તો દૃષ્ટિમાં કુદેવ-કુગુરુ-કુશાસ્ત્રની શ્રદ્ધા હોય છે. એથી એને તો અહીંયા અન્યમતમાં ગણવામાં આવ્યા છે. જૈન સંપ્રદાયના નામે પણ જે કંઈ સંપ્રદાય વર્તે, એને પણ સનાતન દિગંબર નિગ્રંથ પંથના માર્ગ સિવાય બીજા બધાને અન્યમતમાં ગણવામાં આવ્યા છે.

હવે અહીંયા દિગંબર સનાતન જૈન સર્વજ્ઞનો કહેલો માર્ગ, એમાં જેનો જન્મ છે, ગર્ભ દિગંબર, ગર્ભ દિગંબર કહેવાય ને નવનીતભાઈ! જેમ ગર્ભશ્રીમંત એવાઓ પણ નિશ્ચય અને વ્યવહારની સંધિને સમજતા નથી, અને મિથ્યાત્વ ભાવ રહે છે. આ એનું કથન

આમાં કરવામાં આવ્યું છે. સમજ્યા કાંતિભાઈ? દિગંબર થઈ ગયાને જનમ્યા માટે એમ નહિ એમ કહે છે. ‘અમે દિગંબર છીએ ને ઘણા વખતથી મંડળી છે ને અમે ભજન મંડળી કરીએ છીએ ને અમે નીચે’ ક્યાં ગયા આ અમારા મુલયંદજી? સમજે? નિશ્ચયનય ક્યા હૈ ઔર વ્યવહાર ક્યા હૈ, ઉસકી સંધિ સમજે બિના દોય બે નયનું કથન શાસ્ત્રમાં ચાલે છે. એક નિશ્ચયનું એટલે સાચું અને એક વ્યવહારનું એટલે આરોપિત-ઉપચારિત, જોડે નિમિત્ત કોણ હોય, તેનું જ્ઞાન કરાવવા, ઉપચારના કથનો હજારો લાખો શાસ્ત્રમાં ચાલે પણ તે ઉપચારના કથનો પણ સાચા, અને નિશ્ચયના કથનો પણ સાચા એમ માનીને ભ્રમણામાં પડ્યા છે તેને મિથ્યાદષ્ટિ કહે છે. સમજાય છે કાંઈ?

નિશ્ચયથી ભગવાન આત્મા, પરદ્રવ્યથી તદ્દન તિન્ન એવું આત્મતત્ત્વ, એને પરના નિમિત્તની અપેક્ષાએ સમજાવવામાં આવ્યો હોય કે ‘આ શરીર તે આત્મા, નારકી તે આત્મા, મનુષ્ય તે આત્મા’, એવા કથનો બધા ઉપચારના-આરોપના છે. સમજાવવાનો હેતુ, કે જીવ તે નરદેહથી જુદો છે, નારકીથી જુદો એમ સમજાવવા માટે નિમિત્તની અપેક્ષાથી કથન ચાલ્યા એને એમ માની લે કે આ એ પણ કથન સાચાં છે તો એ દષ્ટિમાં મોટી ભ્રમણા સેવે છે. હવે અહીંયા આપણે હાલતો મોક્ષમાર્ગનો અધિકાર આવે છે જુઓ. બીજું વચમાંથી થોડું હાલ્યું જુઓ ૨૫૭ પાને. “પરદ્રવ્યનું નિમિત્ત મટવાની અપેક્ષાએ શાસ્ત્રમાં વ્રત, શીલ ને સંયમ આદિને મોક્ષમારગ કહ્યો....” શું કહ્યું? શાસ્ત્રને વિષે “પરદ્રવ્યનું નિમિત્ત મટવાની અપેક્ષાએ....” સંયોગ આ સ્ત્રી, કુટુંબ પરિવાર એનું જે પરલક્ષ જાય છે પાપમાં એમાંથી ખસીને વ્રતના પરિણામ થાય છે. તો પરદ્રવ્યના નિમિત્તોનો આલંબન ભાવ છૂટવા માટે એવા વ્રત, તપ, શીલના ભાવને મોક્ષ મારગ શાસ્ત્રમાં કહ્યો છે. “પણ ત્યાં તેને જ મોક્ષ મારગ ન માની લેવો....” લખ્યું છે એમ ન માનવું. આહાહા! સમજાણું કાંઈ?

ભગવાન આત્મા પર નિમિત્તના સંગમાં છે. શરીર અથવા સ્ત્રી, કુટુંબ પરિવાર રાજ-પાટ લીલોતરી આદિ ખાવાના ખોરાક આદિ, એના તરફનું વલાણ, નિમિત્તનું મટવા માટે અને અંદરમાં રાગની મંદતા, વ્રત આદિમાં થાય, તેને વ્યવહારે ઉપચારે કથનથી એને મોક્ષમાર્ગ કહેવામાં આવ્યો (છે), પણ એમ હૈં? સમજાવવા માટે મોક્ષમાર્ગ એ નથી. એમ તો શેઠ સમજે જરી. પણ હજી ત્યાં અંદર એનો અંદર ત્યાં છે ને જરી દુકાન ને સંઘનું અગ્રેસરપણું છે ને હજી ઈ હાણું છોડ્યું ન જાય. કહો સમજાણું કાંઈ? દશરથભાઈ! ક્યાં ગયા બેન? આ કીધું છે એટલે મેં જોવા લ્યો ઠીક. કહો આમાં શું કહે છે? કે આ આત્મા, ભગવાન આત્મા એને પરદ્રવ્યનો સંગ છે ને! સ્ત્રી-કુટુંબ-પરિવાર - રાજપાટ આદિ કે એકેન્દ્રિય,

બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય, પંચેન્દ્રિયની હિંસાના પરિણામ વખતે એનો સંગ છે આમ. એના નિમિત્તને મટાડવા, નિમિત્તથી હઠવા એ નિમિત્તનું અવલંબન છે એનાથી હઠવા, નિમિત્તથી એટલે કંઈ પરવસ્તુને છોડવી કે મૂકવી એ આત્માના અધિકારમાં નથી. પરવસ્તુને છોડું, સ્ત્રીને છોડું, રાગને છોડું, પાપને છોડું, લીલોતરી ખાવી છોડું, હિંસા પંચેન્દ્રિયની થાય તેને હું છોડું ઈ કાંઈ અધિકાર આત્માનો નથી, એ તો એને કારણે થાય છે. પણ એ નિમિત્ત તરફના લક્ષ છૂટતાં જતાં રાગની મંદતા થાય છે, એવા વ્રત નિયમને અને નિમિત્તથી હઠે છે, એ અપેક્ષાએ તેને મોક્ષમાર્ગ વ્યવહારથી શાસ્ત્રમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

“પણ તેને જ મોક્ષ મારગ ન માની લેવો....” જુઓ આ મોટા વાંધા !

“એને મોક્ષમારગ ન માનવો....” એ મોક્ષમારગ નથી. કારણકે જો પરદ્રવ્યના અહણ-ત્યાગ. જુઓ એ મુદ્દાની વાત. આ સ્ત્રી, પરિવાર, કુટુંબ, લીલોતરી છોડું, હરિતકાય છોડું, રાત્રે આહાર છોડું, ત્યાગ ચૌવિહાર કરું એટલે આહાર છોડું એ બધાં કથનો નિમિત્તના છે. અપવાસ કરું તો આહાર છોડું, આયંબિલ કરું તો ફલાણું છોડું એ પરદ્રવ્યના નિમિત્તની અવલંબન છોડાવવા જરી વાત કરે છે પણ છોડવું ને અહણ કરવું પરદ્રવ્યનું, આત્માના અધિકારમાં ત્રણકાળમાં છે નહીં. સમજાણું આમાં કાંઈ ? ચૌવિહાર થતાં એટલે રાત્રિઆહાર ન કરતાં રાગની મંદતા કરે ત્યારે એણે આહાર છોડયો એમ કહેવામાં આવે અને આહાર નહોતો છોડયો ત્યારે આહાર અહણ કરતો’તો રાગનો, રાગ હતો ખાવાનો એટલે આહાર અહણ કરતો એમ નિમિત્તથી કથન કરવામાં આવ્યા છે પણ ખરેખર આહારને છોડી શકે કે આહાર લઈ શકે, લીલોતરીને ખાઈ શકે, લીલોતરીને છોડી શકે, અપવાસમાં પચ્ચીસ કોળિયા ખાવા ને સાત કોળિયા ન ખાવા એમ કરી શકે એ આત્માના અધિકારમાં છે નહીં. સમજાણું કાંઈ ?

“પરદ્રવ્યનો ત્યાગ....” જુઓ મહાસિદ્ધાંત છે. પરદ્રવ્યના અહણ ત્યાગ.

એક રજકણને પણ છોડવું અને મૂકવું એવી વાત શાસ્ત્રમાં... રાગને ઘટતાં, મંદ પડતાં એના નિમિત્તોમાં આને અહણ કરવું, છોડવું એવું કથન આવે, પણ એ અહણ અને છોડવું એ આત્મા કરી શક્તો નથી. આહાહા ! મેં આ ચૌવિહાર કર્યા, મેં પાણી આ છોડયું, મેં લાડવા છોડયા, મેં અપવાસ આજ કર્યો એટલે કે પેટને ઊણું રાખ્યું ને આહાર છોડયો, બેય અહણ-ત્યાગ આત્મામાં નથી. સમજાણું કાંઈ ? બહુ મુદ્દાની વાત આવી છે.

આજ વીર ભગવાનનો આજ જન્મ કલ્યાણક દિવસ છે, લ્યો, વળી યાદ આવી ગયું આમાં, સમજાણું કાંઈ ? વીર ભગવાનનો જન્મ જયંતિ નહિ પણ જન્મ કલ્યાણક

દિવસ છે. જન્મ જયંતિ તો સાધારણ પ્રાણીને માટે પણ કહેવામાં આવે છે. ભગવાન ત્રિલોકનાથ પરમાત્મા જે ભવમાં થવાના એ ભવમાં વીર ભગવાન જ્યારે જનમ્યા, ઈન્દ્રોએ આવીને મહોત્સવ કર્યો. એવા વીર, એની વાણીમાં વીરતા આવી છે. વીરતા એટલે વિ-વિશેષે, ર-પ્રેરતિ ઇતિ વીર ! આત્માના સ્વભાવ તરફ વિશેષે વીર્યને પ્રેરે એવી વાણીને ને એવા ભાવને વીર કહેવામાં આવે છે. એવા વાણીના કથન ભગવાન વીર પરમાત્માએ કહેલા છે.

હે આત્મા ! ‘દૂરશું ચરૌ મગૌ વીરાણં અનિયત ગામીણં’... અહો ! વીરોનો માર્ગ સમ્યગ્દષ્ટિ અને ધર્માત્માનો માર્ગ, ‘દૂરશું ચરૌ’, ભારે અપૂર્વ પુરુષાર્થથી માર્ગ ચાલે છે. મહા અનંત પ્રયત્નથી ચાલે છે. ‘દૂરશું ચરૌ મગૌ વીરાણં’ વીરોના મારગ મહા પુરુષાર્થથી ચાલનારા છે. ‘અનિયત ગામીણં’, વીર પંથે પડયા તે અફરગામી છે... અફરગામી છે એ પંથે પડયા એ પડયા, એ કેવળજ્ઞાન લીધે છૂટકો કરે. સમજાય છે કાંઈ ? એવો જે વીર પરમાત્મા એ અપ્રતિહત અફર, અનિયતગામી, પાછા ન ફરે એવો માર્ગ કહ્યો. એ ‘વિરતી ઇતિ’, ભગવાન ચૈતન્ય સ્વભાવ પૂર્ણાનંદની મૂર્તિ પ્રભુ ! એને પરદ્રવ્યના ગ્રહણ ત્યાગ તો નથી, પણ પરદ્રવ્યને છોડું-મૂકું એવો વિકલ્પ એ પણ ધર્મ નથી, એ પણ પુણ્યબંધનનું કારણ છે એમ વીર ભગવાન ફરમાવે છે. સમજાણું કાંઈ ? આ તો ‘આ મેં છોડ્યું, મને પાંચ ખપતા નથી, ફલાણા દૂધ-ખાંડ-સાકર સિવાય, ફલાણું આ ખપતું નથી.’ હવે પણ પર ચીજ કે’દી ખપે ને ન ખપે, આત્મામાં આવી ગઈ છે ? સમજાણું કાંઈ ?

‘આજ મારે પાંચ લીલોતરી ખાવી નથી, મારે આહાર કરવો નથી, મારે અપવાસ કરવો છે, મારે આટલી ચીજ ખાવી નથી’ ઈ તો બધા પરદ્રવ્યના નિમિત્ત. આંહી ગ્રહણ-ત્યાગ વખતે જે રાગ હતો પાપનો, એમાંથી પુણ્યનો રાગ થયો ‘ત્યારે આ મારે છોડવું છે’ એવું નિમિત્તના કથનો લઈને એ વાત કરવામાં આવી છે પણ એ નિમિત્તને ગ્રહવું ને મૂકવું એમ જે માને એ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ અજ્ઞાની છે. આહાહા ! સમજાણું કાંઈ ? કહે છે જો પરદ્રવ્યના ગ્રહણ ત્યાગ, આ વાત છે હોં અંદર. ‘આ મેં છોડ્યું, આ મેં ગ્રહું, મેં અવ્રત છોડ્યું’, એટલે બાહ્યથી તો એના નિમિત્તની હતી એ છોડી ‘મેં વ્રત ગ્રહણ કર્યું શુભ એટલે આટલું હવે મારે ખપે નહીં’, એ બધા પરદ્રવ્યનાં ગ્રહણ ત્યાગના કથનો છે. એ આત્મા પરદ્રવ્યના ગ્રહણ ત્યાગ કરી શક્તો નથી. ઓહોહો ! સમજાણું કાંઈ ?

“જો પરદ્રવ્યનાં ગ્રહણ ને ત્યાગ-આત્માને હોય....” એ રોટલા છોડીને અપવાસ કરે અને પેટ ઊણુ રહે તો એને કાંઈ પોતે પેટ ઊણું કર્યું એમ થાય માને તો તો “આત્મા પરદ્રવ્યનો કર્તા હર્તા થાય....” અને પરદ્રવ્યમાં ઘૂસી જાય. ચૈતન્ય પોતે ભિન્ન

રહે નહીં. સમજાણું કાંઈ? “આત્મા પરદ્રવ્યનો કર્તા હતાં થઈ જાય....” લ્યો આંહી તો ક્ષણે ને પળે શાસ્ત્રમાં એ વાત આવે છે કે ‘ધર્માત્મા સંતે કપડા ઉતાર્યા’ લ્યો, નગ્ન થવા કાળે કપડાં ઉતાર્યા, નગ્નપણું અંગીકાર કર્યું. કહે છે ‘એમ હોય નહીં’. એ વખતે રાગની મંદતા, પંચમહાવ્રત લેવા કાળે આવી એ વખતે કપડા ઊતરી ગયા નગ્નદશા થઈ. વિકલ્પ હતો, એમાં અહણ ત્યાગ સહજ એને કારણે થઈ ગયું. એણે આ છોડ્યું નગ્નપણું અહણ કર્યું ને કપડા છોડ્યા એમ કહેવામાં આવે પણ એમ માને કે નગ્નપણું ‘મેં અહણ કર્યું અને કપડાં મેં છોડ્યાં’, મૂઠ મિથ્યાદષ્ટિ પરદ્રવ્યનો અહણ ત્યાગ કરનાર થાય છે. આહાહા! શેઠિયા! સમજાણું કાંઈ?

‘મેં આ છોડ્યું, મેં આ છોડ્યું’, મેં આ છોડ્યાનો અર્થ કે મેં (હું) એટલું અહણ કરી શક્તો હતો. પહેલા ‘હું આહાર લઈ શક્તો હતો, પાણી લઈ શક્તો હતો, ફલાણી ચીજ ખાઈ શક્તો હતો, બદામ મેં આ છોડી, રસ મેં છોડ્યો, દૂધ મેં છોડ્યું, કેરી મેં છોડી’ તે કે દિ’ અહણ કરી’તી તે છોડી? સમજાય છે કાંઈ? ફક્ત એના નિમિત્તના સંબંધમાં તને થતો પાપ રાગ ઈ પાપ રાગ છૂટીને પુણ્ય રાગ થયો. આ એમાં ઓલ્યું અહણ ત્યાગનું સ્વરૂપ ભજ્યું એને શાસ્ત્રમાં એમ કહેવામાં આવ્યું કે અહણ ત્યાગ કરે છે એને ધર્મ અમે કહીએ, મોક્ષમાર્ગ કહીએ પણ એ મોક્ષમાર્ગ છે નહીં. સમજમેં આતે હૈ? સૌભાગ્યચંદભાઈ! બહુ વાત ઝીણી છે આ. ઓહોહો! દિગંબરમાં જનમ્યા એને સાંભળવો મુશ્કેલ પડશે, જનમ્યા એને કહે છે આંહી એને માટે તો વાત છે હોં. દિગંબરમાં જનમ્યા, સનાતન જૈનતત્ત્વ, સર્વજ્ઞનું કહેલું ત્રિલોકનાથ પરમાત્માનું. સનાતન દિગંબર પંથ અનાદિ વીતરાગ માર્ગ છે. એમાં જનમ્યા ને આવી ભૂલો રહે એને અહીંયા મિથ્યાદષ્ટિ કહે છે. સૌભાગ્યચંદભાઈ! બધા તમે દિગંબરમાં જનમ્યા છો ને પહેલેથી? ગર્ભશ્રીમંત હતા ઓલા ગર્ભશ્રીમંત શું, ગર્ભ દિગંબર!

કહે છે ઓહો! મારે મૌન રહેવું છે. હું અત્યારે... એનો અર્થ કે ‘હું પહેલા બોલતો હતો’ એને મૌન રહેવાનો ભાવ જે શુભ આવ્યો જરી એ વખતે વાણી મૌન સહેજે થઈ ગઈ અને બોલવાનો વિકલ્પ હતો ત્યારે વાણી સહેજે નીકળી પણ એને એમ કહેવામાં આવે કે આ વાણી આણે કરી અસત્ય બોલ્યો... અસત્ય બોલ્યો છોડીને સત્ય બોલે છે. એ બધાં કથનો રાગની મંદતા થતાં સત્ય બોલાય છે અને તીવ્ર હોય ત્યારે અસત્ય બોલાતું હતું. એના કથનમાં કે હવે અસત્ય મારે નહિ બોલવું ને સત્ય મારે બોલવું. એવા અહણ ત્યાગના કથન આવે પણ આત્મા સત્ય બોલી શક્તો નથી, અને આત્મા અસત્યને છોડી શક્તો (નથી). વાણીને છોડી શક્તો (નથી). કે હવે આ બોલવાનું બંધ કરી દઉં. કોણ કરે? શાંતિભાઈ!

તમારે કદાચ જગતને. વાણી જડની અવસ્થા ચાલે છે. મૌન થાય ત્યારે વાણી તેને થવાની નહોતી માટે નથી થઈ. આ એમ માની લે કે મેં વાણી કરી ને મેં વાણીમાં હવે મૌન રહ્યો. હવે મારે બોલવું નથી. હમ નહિ બોલેંગે, હમારા તરફસે તુમકો લાભ નહિ હોગા તો હમ નહિ બોલેંગે - ક્યા હૈ? બોલતે થે તુમ પહેલે? શેઠિયા! કહો સમજાય છે કાંઈ? 'એમ નથી'. આત્મા બોલી શકે છે એમેય નથી, અને આત્મા મૌન રહી શકે છે એમ પણ નથી. એવા ભણું ગણું ને હું મૌન રહું એ માન્યતા પરદ્રવ્યના અહણ ત્યાગની છે. એને ભગવાન મિથ્યાદષ્ટિ કહે છે. કહો સમજાણું કાંઈ?

છે તારાયંદજી! ઉસમેં હૈ? ક્યા હૈ દેખો. “પરદ્રવ્યનું નિમિત્ત મટવાની અપેક્ષાએ ‘નિમિત્ત મટવાની....’ જરી જોર છે આંહી. “નિમિત્ત મટવાની અપેક્ષાએ....” - હવે નિમિત્ત મટે કે ન મટે એ તો એને કારણે છે. વ્રત, અનુશીલ, શિયળ, સંયમ આદિકને મોક્ષમાર્ગ કહ્યો છે. કષાયની મંદતાના પરિણામ થતાં એને બહારના નિમિત્તનું અહણ ઓછું થઈ ગયું, અને ઘણું અહણ જે હતું લક્ષમાં એ ઓછું થયું, એવી અપેક્ષાએ ત્યાં તેને જ મોક્ષમાર્ગ કહ્યો પણ તેને મોક્ષમાર્ગ માની ન લેવો. એ વ્રતના ને ત્યાગના જે પરિણામ અને બહારના અહણ ત્યાગ બધું પરદ્રવ્યને આધીન છે, પરદ્રવ્યનો કર્તા હતાં થઈ જાય.

દેખો, એક રજકણ પણ હું છોડું, ‘આ દૂધ મારે ખાવું નથી’ ઈ શું છે? દૂધને તું લઈ શક્તો’તો કે દૂધને છોડી શકે છો? ભ્રમણા તને થઈ છે મૂંઢ. સમજાણું કાંઈ? ઈ પરદ્રવ્યને છોડવું ને મૂકવાનો અધિકાર આત્માનો નથી, ને છતાં માની લ્યે, મેં આટલા દ્રવ્ય છોડ્યા ને આટલું મેં છોડ્યું ને દુકાન-ધંધા બંધ કર્યા ને રાજપાટ છોડ્યા ને રાણીયું છોડી, ને એક એક દ્રવ્ય રોજ ઘટાડતાં જઈએ છીએ, પચ્ચીસ દ્રવ્ય છૂટશે એમાં એક એક દ્રવ્ય ઘટાડતાં મરતાં પછી એકેય દ્રવ્ય રહેશે (નહીં). મૂંઢ છો. ક્યા દ્રવ્યને ઘટાડવું છે ને ક્યા દ્રવ્યને તારે છોડવું છે? આહાહા! સમજાણું કાંઈ? ઈ મિથ્યાદષ્ટિપણું ‘પરદ્રવ્યને અહણ કરું ને છોડું’ એવી માન્યતા જ મિથ્યાદષ્ટિ છે. સમજાય છે કાંઈ? આત્મા, પણ હવે સિદ્ધાંત કહે છે. “કોઈ દ્રવ્ય કોઈ દ્રવ્યને આધીન છે જ નહીં....” આત્માએ રાગ મંદ કર્યો, માટે આહાર, ચૌવિહાર કરવામાં આહાર પેટમાં ન આવ્યો એમ છે જ નહીં. આત્માએ અપવાસ રાગની મંદતાથી કર્યો, માટે દાળ-ભાત પડ્યા’તા થાળીમાં. આજના ખાવાના અમારે પચ્ચખાણ માટે નથી આવ્યા અને ઈ અટકી ગયા એમ છે જ નહીં. એ રજકણો ત્યાં આવવાના નહોતા એને કારણે ત્યાં અટક્યા’તા એને આ રાગની મંદતાનો ભાવ દેખી ‘મેં આ છોડ્યા’ એ પરદ્રવ્યનો કર્તા માનનાર મૂંઢ મિથ્યાદષ્ટિ છે.

સાધુ નામ ધરાવતો હોય, શ્રાવક નામ ધરાવતો હોય તો પણ તેને જૈન ધર્મની કાંઈ ખબર નથી. “કોઈ દ્રવ્ય, કોઈ દ્રવ્યને આધીન....” અહીંયા રાગ મંદ કર્યો માટે આહાર અટકી ગયો, રાગ મંદ કર્યો માટે લીલોતરી ખાવી અટકી ગઈ? રાગ મંદ કર્યો, તીવ્ર કર્યો માટે લીલોતરી ખાવાની ક્રિયા થઈ? હેં? ક્યાંય નથી થાતું, મફતનો માળો માની બેસે (છે), એને કારણે અટકે ને એને કારણે થાય છે. પરદ્રવ્યના એક પણ રજકણને ‘ઝહું-છોડું, મેં છોડયું ને મેં ઝહું’ એ માન્યતા વીતરાગમાર્ગની આજ્ઞાથી પૂરી વિરોધ છે. એ જૈન દર્શનને સમજતો નથી. જરી આ વાત સમજવા જેવી છે. જુઓ, આ વીરના દિવસે આ વાત આવી છે. સમજાણું કાંઈ? હજી તો વાસણ બનાવવા છે ને એને ફોડવા છે ને એક જણો કહેતો’તો. લ્યો, જુઓ કે ભગવાને એમ કીધું છે શાસ્ત્રમાં કે ગોશાળો ત્યાં આવ્યો ને ઓલ્યો હતો ને સકદાળ ઈ વાસણ બન્યા... ઈ વાસણ બન્યા એ પુરુષાર્થથી બન્યા છે. સમજ્યાને! ઓલો કહે કે એની મેળાએ બની ગયા. ભગવાન કહે કે પુરુષાર્થથી બન્યા છે. આ શાસ્ત્રના વાંચનારા એમાંથી આ કાઢે એમ ક્યાં હતી વાત! વાસણ તો વાસણને કારણે બન્યા ત્યાં વીર્યનું નિમિત્ત હતું ઈ ઓલ્યો માનતો નથી, એને કહ્યું કે ના આ વીર્યનું નિમિત્ત છે ત્યાં. વાસણ વાસણને કારણે બને છે, આત્મા એને બનાવી શક્તો નથી. સમજાણું કાંઈ?

એકમાં ઈચ્છા થઈ છે મારી, આવ્યું ને આ નેમનાથ ભગવાનમાં એ ઈ મુલયંદજી ક્યા આયા? ‘તોડયા છે કંકણ...’ શું આવ્યું તમારે? એવું આવ્યું કે નહિ કાંઈ? છોડયા છે નવસર હાર, આમ હાર છે ઉતારે હેઠે કે આણે તોડયા ને છોડયા. એ બધા પરદ્રવ્યના ઝહણ ત્યાગ આત્મામાં ત્રણકાળમાં છે નહીં. સૌભાગ્યયંદભાઈ! આ તમારે બધું શીખવું પડશે આ બધા મંડળીના અધિપતિ છો તે. આ બધા આવા ગાયન બનાવવા પડશે હવે સરખા ‘તોડયા છે કંકણ’ બોલવામાં એમ આવે. બોલવામાં ભાષા આવે કે ‘તોડયા કંકણ’ હવે હું આ ત્યાગ કરું છું હું એક મુનિપણું અંગીકાર કરું છું. ભાષા એમ હોય પણ અભિપ્રાયમાં એમ માને કે ‘આ મેં હારને આંહી પહેર્યા’તા ઉતારીને મૂક્યા’ - મૂંઢ છો. શું તારા હાથની ક્રિયાથી એ ઉતરે? અને હાથની ક્રિયા તારાથી થાય? અને હેઠે ઉતર્યા અને છોડયા? એ આત્મા પરદ્રવ્યનો કર્તા આ રીતે માનનાર તે મૂંઢ ને મિથ્યાદૃષ્ટિ છે. સમજમેં આયા? રતનલાલજી! ક્યાં ગયા? આયા નહીં? અરે! ત્યાં ક્યું બેઠા હૈ રૂપયંદજી? મંડળી ભેગા આવે છે તો સાંજે તો વયા જવાના છો. ક્યા કહ્યા સમજમેં આયા?

“કોઈ દ્રવ્ય કોઈ દ્રવ્યને આધીન છે જ નહીં....” આહાહા! મહા સિદ્ધાંત વ્રત નિયમમાં નિમિત્તપણે થતું એની વાત ખોલી ખુલાસો કરી નાંખ્યો. હેં? આહાહા!

વ્રતના પરિણામ કાળે, કોઈ નિયમના અભિગ્રહના કાળે, અભિગ્રહ એક લીધો કે 'મારે આવો લાડવો ને આવો હોય ને આવી બાઈ હોય તો મારે ખપે' સમજાય છે? મોતીચૂરનો લાડવો ને મોતી નામની બાઈ ને મોતી ઓલું શું કહેવાય, સાડલો, એવો આવે છે ને કાંઈ એમાં એ નામ આવે છે 'મોતી' હેં? મોતીચોકનો સાડલો, કોને આવડે? મોતીચોક ન આવડતું હોય કાંઈ ને કાંઈ કહે છે અને ઓલ્યું મોતીનું ખોળિયું ફૂટી ગ્યું હોય અને એ બાઈને છેડે બાંધ્યું હોય, એ મોતીચૂરનો લાડવો વહોરાવે તો ખપે, નહિ તો ખપે નહીં. એવો મુનિઓ અભિગ્રહ કરે. સમજાય છે કાંઈ? પણ એ અભિગ્રહના વિકલ્પ રાગની મંદતાની ત્યાં વાત હતી ને સહનશીલતા જુઓ! જ્ઞાતાદષ્ટાપણે કેટલો રહી શકું છું તે એની એક અજમાઈશ હતી. પણ પરદ્રવ્યને 'આ છોડું મૂકું છું અને આમ હોય તો લઉં ને આમ હોય તો ન લઉં' - એ આત્માના અધિકારની વાત નથી. આહાહા!

ઈ સીધી તરફ હી લિખા હૈ 'વ્યવહારો અભૂયત્યો', એસા બનાયા હૈ, એક શ્લોક બનાયા ક્યા? ચાર પૈસે શેર તો મણના અઢી એ એક કોરથી બતાડ્યું, પછી સાડી સાડત્રીસ શેરના ક્યું ન લિખા? ઊસમેં આ ગયા. ચાર પૈસે શેર તો મણના અઢી. સાડી સાડત્રીસ શેરનું સાડી સાડત્રીસ આના એ નવું લખવું પડે નહીં. સમજમેં આયા? શાસ્ત્રમેં લિખા હૈ કિ કોઈ મનુષ્ય મરીને પૃથ્વીકમેં હોતા હૈ. પૃથ્વીકાય હોતે હૈ ને પૃથ્વીકાય મનુષ્ય મરીને આ પૃથ્વીકાય જીવ. આ સચેત મીઠું, સચેત પથરા છે ને આ બધાં નીકળે ખાણના ને આ મકાન કરે ઈ જીવ છે એકેન્દ્રિય. માણસ મરીને આ શાસ્ત્રમાં એકે દાખલો નથી કે આ જીવ મરીને પૃથ્વીમાં ગયો. દાખલા કેટલા આપે? બધા દાખલા. સમજાય છે કાંઈ?

એક સિદ્ધાંત 'વ્યવહારો અભૂયત્યો.

ભૂદત્યમસ્સિદો ખલુ સમ્માદિટ્ટી હવદિ જીવો

ભૂદત્યમસ્સિદો ખલુ ચરિતં હવદિ જીવો

ભૂદત્યમસ્સિદો ખલુ શુક્લ ધ્યાન હવદિ જીવો

ભૂદત્યમસ્સિદો ખલુ કેવલજ્ઞાન હવદિ જીવો

એક સિદ્ધાંત શાસ્ત્ર અગિયારમી ગાથા, કુંદકુંદઆચાર્ય મહારાજની, આ એના બધા વિવેચન અને આ સ્પષ્ટીકરણ છે આ બધા. વ્યવહાર બધોય અભૂતાર્થ અથવા અસત્ય અર્થને કહેનારો છે એમ પોતે પહેલેથી કહ્યું છે. એ કહ્યું છે એના કથનમાં આ રીતે તમારે સમજવું એમ ત્યાંથી તેને વિચાર લઈ લેવો જોઈએ. પ્રેમચંદજી! ઈ તો બરાબર છે. ઈ

શું છે સામે ત્યાં? આમ કેમ આચાર્યે લખ્યું પણ ઈ બીજો ઉપાય, બીજાને એમ કહે, 'ભાઈ! તમે આવતા રહો, સાંભળો', એમ કહે કે નહીં? ઈ આવતા રહો, શરીરનું આવવું જવું આત્માના અધિકારની વાત છે? સમજાય છે કાંઈ?

તમે આવો, સાંભળો, બેસો બાપુ! પાંચ, બે-પાંચ દિવસ પરિચય કરો. ભાષા શું બોલાય? પણ એનું આવવું-જવું આત્માને આધીન છે એમ ઓલો કહેવા માગે છે એમ અર્થ છે નહીં. સમજાણું કાંઈ? સમજમેં આયા? ઓહોહો! અને 'તમે સાંભળશોને તો હળવે હળવે સમજાશે' એમ બોલાય, લ્યો શું બોલાય? તમે સાંભળશો પાંચ-પંદર સાંભળશો તો તમને સમજાશે. એ સાંભળશો તો સમજાશે? એ તો વ્યવહારના કથન થયાં. સમજાણું કાંઈ? એને સમજવાની લાયકાતથી સમજાશે ત્યારે સાંભળેલું, સાંભળ્યાથી સમજાણું એમ કહેવામાં આવે છે. કથન જ કોઈ એવી જાતના બધા. કહ્યું નહિ એક ફેરી પરમ દી' કહ્યું તું ને! ધરમદાસ ક્ષુલ્લક કહે છે, 'આચાર્યોના કથનો ઈ હાથીના બહારના દાંત બીજા અને ચાવવાના બીજા' એમ વ્યવહારના કથનોના પાર નહીં. હાથીના બહારના સોનાના ખોળા ચઢાવવા જેવા. ચાવવાના બીજા છે અંદરના નિશ્ચય અભિપ્રાયના. એને ન સમજે અને વ્યવહારના કથનો બધાં આવે.

જુઓ ભાઈ! આ રાણીએ પ્રભાવના નહોતી થઈ ત્યાં સુધી રથ નહોતો હાલ્યો. જ્યાં ભાવ આવ્યો ને એને મદદ કરી કોઈ રાજાએ કે કોઈ દીકરાએ ફલાણું આમ રથ હાલ્યા. ભાવ આંહી આવ્યો ને રથ એના લઈને હાલતો હશે? પરદ્રવ્ય હાલતા હશે આને લઈને? ભાવ આવ્યો આને પ્રભાવનાનો એટલે ઊંડડ રથ હાલતા હશે? અરે સાંભળને! રથ તો એને કારણે હાલે(ચાલે) છે. સૌભાગ્યચંદ્રજી! ભારે વાત ભાઈ! આમાં. એને એમ માની બેસે કે આ પ્રભાવનાનો ભાવ રાણીને આવ્યો માટે પ્રભાવના થઈ નહિતર અટકી થી. ઈ અટકી થી, ઈ વાતે ખોટી ને થઈ ઈ વાતે ખોટી. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? પોપટલાલભાઈ! બહુ વાતું જુદીયું છે આ તો! સમજાય એવી છે. નથી સમજાય એવી નહીં. તો સમજાય એવી હોય ત્યારે આ તો વાત કહેવાય છે ને! ન સમજાય તો લાકડાને કહેવાય છે કાંઈ?

આત્માને કહેવાય છે કે સમજ! શું? પરદ્રવ્યના ઝહણ ત્યાગના કથનો શાસ્ત્રમાં આવે, અને ઈ રીતે "ઝહણ ત્યાગ જો આત્મામાં...." સાચી રીતે હોય, "તો આત્મા પરદ્રવ્યનો કર્તા હર્તા થઈ જાય...." તો આત્મા પરદ્રવ્યનો કર્તા હર્તા ત્રણકાળ ત્રણલોકમાં છે નહીં. સમજાણું? કોઈ દ્રવ્ય, ઈચ્છા થઈ કે આમ હળવે બોલવું, ઈચ્છા થઈ જોરથી બોલવું, કાલ બોલતા'તા કો'ક જોરથી બોલો, હળવે બોલો એમ કો'ક બોલતું'તું,

આંહી હું સાંભળતો'તો. એનો અર્થ કે એવી ઈચ્છા થાય, પણ ઈચ્છા થઈ માટે જોરથી બોલાય અને ઈચ્છા થઈ માટે હળવે હળવે બોલાય એવા કથનો શાસ્ત્રમાં આવે, એને એમ માની લ્યે, 'મારી ઈચ્છા થઈ માટે હળવે-ધીમેથી હું બોલું, તાણીને હું બોલું, ભાઈ મને સમજાય એવું તો બોલો.' ત્યાં ઓલો તાણીને બોલે એટલે ઈચ્છાને લઈને તાણીને બોલાણું હશે? ત્રણકાળ, ત્રણલોકમાં એમ બનતું નથી.

ભારે, ભારે ફેર ભાઈ આમાં! આ રીતે આમ ધબાક મારે છે, કેવી મારે છે જુઓને! શરીર પાતળું પણ આમ ધબાક આહા! કે હાલને આ છે શરીરની. તારાચંદ્રજી! શરીર તો પતલા હૈ પણ ધમાલ બોલાવે આમ. ઈ તો એને કારણે છે. ઈચ્છા થાય, વૃત્તિ થાય પણ વૃત્તિ થઈ માટે ત્યાં આમ હાલે છે એ પરદ્રવ્યના ગ્રહણ ત્યાગ આત્મામાં હોય તો આત્મા પોતાનું સ્વરૂપ ચૂકીને પરમાં પેસી જાય ને પરનો થતાં પોતે રહે નહીં માટે પરના ગ્રહણ ત્યાગ આત્મામાં છે નહીં. આવા તો બધા સવારથી સાંજ સુધી ઘણા દાખલા ને આટલું ખાય ને આ ખાધું ને આ પીધું ને આ મૂક્યું ને 'આજ મારે ચૌવિહારો અપવાસ કરવો છે, મારે પાણી રાખીને છૂટ કરવી છે, પાણીની છૂટ રાખીને કરવો છે. ઠીંકણું કરવું છે. આજ મારે બે જ કોળિયા ખાવા છે' ફલાણું પણ ખાય કોણ ને મૂકે કોણ? રાગની મંદતાની ક્રિયા કાળે આવું ભજી જાય છે તેથી કથન શાસ્ત્રમાં નિમિત્તના આવે એ બધા અભૂતાર્થ નયના કથન છે, ઈ સાચી દૃષ્ટિના કથનો નથી. ટૂંકા સમજવા માટે એવા કથનો આવ્યા વિના રહે નહીં.

કેમ કહ્યાં? કહ્યાં છે કોણે? કહ્યાં છે કોણે? એ ટાણે વાણીનો એવો જ યોગ હતો તે પ્રમાણે આવી જાય. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? લ્યો, "વ્યવહારનય અસત્ય અર્થને કહે છે...." લ્યો, ચાલો ઈ તે નયનું જ્ઞાન, ઓલો અસત્ય અર્થને કહેતું હશે? ભાષા કરતું હશે? નયનું આંહી જ્ઞાન થયું એ અસત્ય અર્થ ભાષા નીકળતી હશે? નેમીચંદ્રજી! વીર... વીર પરમાત્મા ત્રિલોકનાથ જેને સર્વજ્ઞ પદ થયું, જોયું કે કોઈ પરમાણુ કોઈને હાથને અધિકાર છે નહીં. અનંતા દ્રવ્યો પોતાના અસ્તિત્વમાં રહી પોતાના પર્યાયરૂપી કાર્ય કરી રહ્યા છે, એના પર્યાયના જવા આવવાના કાર્યમાં બીજા કોઈ દ્રવ્યનો અધિકાર, સ્વામીપણું હોય તો ઈ ચીજ જડની સ્વ થાય આત્મા તેનો સ્વામી થઈ જાય. એનો સ્વામી આત્મા થાય તે જડ થઈ જાય. સમજાણું કાંઈ? આત્મા... "કોઈ દ્રવ્ય-કોઈ દ્રવ્યને આધીન નથી...." જુઓ, કોઈકમાં પાછા તો દરેક લીધાં હોં! એક પરમાણુ, બીજા પરમાણુને આધીન નથી. આહાહા! એક વિચાર આવ્યો હતો આ લીમડો... કેર દેખીને ઉપર લીમડાની ટોચનો એક રજકણ નીચલા પરમાણુને આધારે નથી. એ રજકણ પોતાને કારણે આમ... આમ ફરે છે. પવન માટે આમ

ફર્યો કે નીચે પાંદડુ માટે છલ્લો રજકણ પણ પાંદડાનો એને આધારે રહ્યો (નથી). નિરાવલંબી તત્ત્વ કોઈ દ્રવ્યને કોઈને આધારે છે જ નહીં. સમજાય છે કાંઈ ?

એમાં ક્ષણે ને પળે ધર્મી નામ ધરાવે અને આ ‘મેં મૂક્યા ને આ મેં છોડ્યા’ - શાસ્ત્રમાં એમ આવે છે કે એક જણો કહેતો હતો લ્યો, ‘ભગવાને કપડાં ઊતાર્યા છે’ સમજ્યાને કથાનુયોગમાં આવે છે. કોણે ના પાડી પણ, ઊતાર્યા ને છોડ્યા, પહેર્યા ને છોડ્યા બેય આત્માના અધિકારની વાત નથી. શું આત્મા કપડું પહેરી શકે છે? આત્મા પહેરી શકે તો ઊતારી શકે. ત્રણકાળમાં પહેરી શક્તો નથી ઊતારી શક્તો નથી. સમજાણું કાંઈ? પણ જ્યાં પહેરવાનો વિકલ્પ હતો અને છોડવાનો વિકલ્પ હતો એમાં આ ગ્રહણ ત્યાગ ભજ્યું, ‘એને છોડ્યા મૂક્યા’ એમ વ્યવહારના કથનમાં અસદ્ ઉપચારથી કથન આવ્યા છે. એને એમ માની લ્યે કે નક્કી એણે ગ્રહણ ત્યાગ કર્યો છે, તો જૈનની આજ્ઞાથી બહાર વીતરાગનો વેરી ઊભો થયો છે. આહાહા! સમજાણું કાંઈ? “એ આત્મા તો પોતાના રાગાદિ ભાવ તેને છોડી વીતરાગ થાય છે....” દેખો... શું કહે છે? અવ્રતનો તીવ્ર રાગ હોય ઈ છૂટે ને રાગ વ્રતનો મંદ રાગ થાય. મંદ રાગ થતાં આમ આમાં રાગની જરી સ્થિરતા પણ શુદ્ધતા થાય. એ રાગાદિ ભાવ દ્વેષાદિ ભાવ છે તેને છોડીને ઈ આંહી સમજાવવું છે એટલે ખરેખર તો એને છોડતો નથી.

એ તો સ્વરૂપમાં, ચિદાનંદ પ્રકાશની મૂર્તિનું ભાન થયું, કે એ આત્મા રજકણનો કર્તા-હર્તા ગ્રહણ ત્યાગ નથી. અને એમાં રાગ જરી દયા, દાન, ભક્તિનો, શ્રદ્ધાનો, વ્યવહારનો આવે, એ પણ એની ચીજને લાભદાયક નથી ને એની ચીજમાં એ નથી. એવું ભાન થયું પછી એમાં ઠરતાં રાગ છૂટી જાય છે. ઠરતાં રાગ છૂટી જાય છે ‘એને છોડીને’ એમ વ્યવહારના કથનો આવ્યા છે. પણ આંહી કેવું કહેવું છે ઓલા પરદ્રવ્યથી હઠાડવો છે એટલી અપેક્ષાએ કહ્યું કે પરદ્રવ્યનું ગ્રહણ ત્યાગ નથી, પણ તીવ્ર રાગ ઘટાડીને મંદ રાગ થયો, મંદ રાગ ઘટાડીને વીતરાગતા થઈ એ એના અધિકારની વાત છે, પણ મંદ રાગ તીવ્ર રાગ હતો એટલે ખાવાની ક્રિયા, હિંસાની ને વ્યાપારની ને ધંધાની ને લીલોતરી તોડવાની બાકીના ભોગની બધી હતી. માટે એ અશુભ રાગ ઘટાડે તો ઓલી ક્રિયા ઘટે એમ જે કથન આવે ઈ વ્યવહારના કથન છે. ઈ અશુભ રાગ હતો માટે એવી ક્રિયા હતી, અને અશુભ રાગ ઘટી ગયો એટલે બ્રહ્મચર્યની ક્રિયા દેહમાં થવા લાગી - એમ છે નહીં. સમજાણું કાંઈ? બ્રહ્મચર્યનો શુભ ભાવ થયો માટે સ્ત્રીના સંગ છૂટ્યા એમ જે કહેવામાં આવે એ બધા વ્યવહારના કથન છે, એમ છે નહીં.

પરદ્રવ્યનો ગ્રહણ ત્યાગ એ રીતે આત્માના અધિકારમાં ત્રણકાળમાં જ્ઞાની કે અજ્ઞાનીને છે નહિ. કરે શું? ભગવાન આત્મા પોતાના રાગદ્વેષ, વિષય વાસના એને છોડી વીતરાગ થાય. સ્વભાવની દૃષ્ટિ કરીને સ્થિરતા થાય, “તેથી નિશ્ચયથી વીતરાગ ભાવ જ મોક્ષમાર્ગ છે....” ખરેખર તો પર વસ્તુનો ગ્રહણ ત્યાગ નહિ, અને ગ્રહણ ત્યાગ વખતે ઓલો રાગ તીવ્ર હતો અત્રતનો છૂટીને મંદ થયો આ એ નહીં. આહાહા! વ્રત અહિંસા, સત્યદત્ત, બ્રહ્મચર્ય અને અપરિગ્રહનો વિકલ્પ એ મોક્ષમાર્ગ નહીં. ધર્મ માર્ગ નહીં. ધર્મનું કારણ નહીં. ઓહોહો! અત્યારે જગતને એટલો ફેરફાર પણ હવે દિશા મોડ થયો છે. એક પંડિત કહે છે કંઈ. હવે હળવે હળવે હવે લોકો વિચારમાં આવતા જાય છે. ઝૂકતા જાય છે કે માળી વાત સાચી લાગે છે, બાકી ગપ્પે ગપ્પા ચાલ્યા છે અત્યાર સુધી. “ખરેખર વીતરાગ ભાવ જ જુઓ....” ‘ભાવ જ’ એમ નહીં. કે ‘વીતરાગ ભાવ એ મોક્ષમાર્ગ ને વ્યવહાર ને રાગભાવ એ મોક્ષમાર્ગ’ તો અનેકાંત થાય એમ છે નહીં. ત્યાં વાંધો ઊઠાવે છે ને અનેકાંત માર્ગ છે. અનેકાંત માર્ગ અનેકાંત એટલે શું પણ? આ વીતરાગ ભાવ તે મોક્ષમાર્ગ છે અને ઓલો વ્રતનો રાગભાવ આવ્યો અશુભ રાગ છૂટ્યો ને રાગભાવ આવ્યો, એ પણ મોક્ષમાર્ગ છે નહીં. એને અનેકાંત કહેવામાં આવે છે.

વ્યવહારના, ક્યાં ગ્યા બાબુભાઈ? ગ્યા? ગ્યા. ઠીક. બાબુભાઈ ફતેહપુર! ગ્યા હશે. કહો સમજાણું કાંઈ? એ તો ગુજરાતમાં જરી પ્રચાર છે ને એનો ઘણો છે, અને ટાઢો માણસ છે, ત્યાં એને આ વ્યવહાર નિશ્ચયની શૈલીમાં આ શું હતું આમાં એ જરી કે આ એક કોર વ્રતાદિના પરિણામની વાત કરે છે ને એક કોર પરદ્રવ્યના ગ્રહણ ત્યાગની વાત કરે છે, પણ પરદ્રવ્યના ગ્રહણ ત્યાગ વખતે જે પરિણામ વર્તતા હતા, શુભ અશુભના, એ પણ બંધ માર્ગ છે. અને ગ્રહણ ત્યાગ પરનું તો આત્મામાં છે નહીં. પછી લેશે કે વ્રતાદિ પરિણતિ તે કાંઈ મોક્ષમાર્ગ નથી. આગળ લેશે, પછીના પાને લેશે આગળ. સમજાણું કાંઈ? વ્રતાદિ પરિણતિ મટી કેવળ વીતરાગ થાય ત્યારે હા ઈ આગળ લેશે પહેલા પછી સમજાણું કાંઈ? પછીને પાને છે ભાઈ તે બસો ૨૫૮ જુઓ. ૨૫૮માં જુઓ ઓલો કહે છે “હું (અમે) વ્રતાદિ છોડી દઈશું. ત્યારે કહે, વ્રતાદિ પરિણતિ મટી કેવળ વીતરાગ ઉદાસીન તારો ભાવ થવું, બને તો ભલે તેમ કર....” એ ત્રીજો પેરેઆફ અથવા ઉપરથી બીજા પેરેઆફની ત્રીજી લીટી હેઠે જુઓ “વ્રતાદિ પરિણતિ મટી....” એટલા પેરેઆફથી હેઠેથી ચોથી લીટી. “વ્રતાદિ પરિણતિ મટી કેવળ વીતરાગ ઉદાસીન થવું બને તો ભલે કર પણ નીચલી દશામાં એમ થઈ શકે નહીં....” સમજાણું કાંઈ?

વ્રત અવ્રતના પરિણામ કાળે પરપદાર્થના સંયોગ-વિયોગનો કાળ બન્યો એને લઈને એનો ધણીપતિ થાય, કે મેં સંયોગ આટલો સેવ્યો ને આટલો વિયોગ સંયોગનો કર્યો, એ વાતમાં માલ કાંઈ નથી. મોટું મિથ્યાત્વનું ભ્રમણાપણું છે. દિગંબરમાં જનમ્યા છતાં પણ આ શ્રદ્ધા એવી રાખે, તો એ મિથ્યાદષ્ટિ ને મૂંઢ છે. એના વ્રત ને તપ ને ત્યાગ બધા એકડા વિનાના ચકરડા ગોળ ચકરડા છે. સમજાણું કાંઈ? “ખરેખર! વીતરાગ ભાવ જ મોક્ષમાર્ગ છે....” હવે વાત જરીક કરે છે. વીતરાગ ભાવોને, વીતરાગ ભાવ એટલે? આત્મા અખંડ શુદ્ધ ચૈતન્ય, પુણ્ય-પાપના રાગ રહિત વ્રત ને અવ્રતના રાગ રહિત, વ્રતનો ભાવ શુભ છે ને અવ્રતનો ભાવ અશુભ. બેયના વખતના સંયોગ - વિયોગના લક્ષ છોડી, અને જે વ્રત-અવ્રતના પરિણામ થયા, આ એ પણ મોક્ષમાર્ગ નથી, વ્રતના પરિણામ પણ. ઓહોહો! આંહી તો સાધારણ વ્રત જ્યાં હજી ઠેકાણા વિનાના ત્યાં તો હજારો રૂપિયા ખરચ્યા. પાંચ-પચાસ હજાર ખરચ્યા, લાખ ખરચ્યા, ધૂળ છે બધા પાપ છે. સમજાણું કાંઈ? દુર્ગાદાસજી ક્યા હૈ! આવી વાત છે લ્યો.

એકદમ સાધુ થઈ જાવું છે, સાધુ થઈ જાવ. લુગડાં ફેરવ્યા, હવે લુગડાં તો બધા ઓલા ચારણે ફેરવીને આવે છે. લુગડાં ફેરવવાનું ભગવાને કહ્યું નથી. ઈ તો વાત હાલી(ચાલી). લુગડાં ફેરવવાની વાત વીતરાગે કહી નથી. ફક્ત અશુભરાગ ફરતાં, શુભરાગ આવે ત્યારે લુગડાં ફરી જાય એને ફેરવે છે એમ કહેવામાં આવે છે. આહાહા શું થાય! સમજાણું? એમ કહેવામાં આવે ‘ભગવાનની ભક્તિ વખતે અશાતના ન કરશો. કોઈ એવી નાકમાં મેલ ન કાઢશો, ફલાણું ન કરશો, ઢીંકણું...’ એમ જ આવે ને વ્યવહારના કથનમાં ત્યાં ‘અશાતના ન કરશો, આમ ન કરશો’ તે કોણ મેલ કાઢી શકે છે? તે કોણ મેલ તોડી શકે છે? આરે! આ, પણ જ્યારે બહુમાન ભગવાનનું વર્તે છે એટલો ભાવ વખતે આવી ક્રિયા ન હોય એ આણે ન કરી એમ કહેવામાં આવે છે... પણ એણે ન કરી એમ માની લ્યે, કે મેલ મેં સાફ કરીને હું બીજો મેલ મેં સાફ કર્યો, મૂંઢ છે. ભારે વાતું પણ આ તો! સમજાણું કાંઈ?

પગરખાં કાઢીને જાવું અંદર, પગ ધોઈને જાવું એમ આવે કથન લ્યો. પગરખાં કાઢી શક્તો હશે આત્મા? અને પગ ધોઈ શક્તો હશે આત્મા આમ પાણી નાંખીને, ઈ તો જડની ક્રિયા પરની છે થવાની છે તે થાય છે, પણ ભગવાનના બહુમાનના કથનમાં જ્યારે એવું આવે, ભગવાન પાસે જતાં ધર્મીને આવું હોઈ શકે નહીં. જોડા નહીં, અધિકરણ નહીં, શસ્ત્ર-હાથમાં તલવાર કાઢી લઈને ભગવાન પાસે દર્શનમાં ન જવાય. એ ત્યારે તલવાર લઈને ન જવાય તો તલવાર છોડીને જવાય તેમાં અધિકાર હશે? સમજાણું કાંઈ? એનો અર્થ

કે ભગવાનની ભક્તિ કાળે એના શુભ ભાવ એવા હોય કે આવી જાતના ઉપર લક્ષ ન હોય એવા જોડાં ને ચામડાં ને ફલાણાનું લક્ષ છોડાવવા આવા કથન કર્યા, પણ એણે ગ્રહણ ત્યાગ કર્યો છે આત્માએ, હથિયાર ઝાલતો હતો ને હથિયાર છોડ્યો એ આત્મામાં મિથ્યાદષ્ટિપણું ઈ માને... ઈ માને. સમજાણું કાંઈ? બહુ વાતું પણ ફેર.

આ લખાણ શાસ્ત્રમાં લખ્યા છે, ભઈ લખ્યા છે પણ કઈ નયના કથન છે? એક એક ગાથાનાં પાંચ અર્થ થાય શાસ્ત્રમાં એમ કહે છે. કોઈ પણ વાક્ય હોય એનો શબ્દાર્થ થાય, એનો ન્યાર્થ થાય, ક્યા નયનું વાક્ય છે એમ આચાર્ય સાથે કહ્યું છે એમ જોવું જોઈએ, અને તે આગમાર્થમાં શું લાગુ પડે એમ જોઈએ. અન્ય મતાર્થમાં શું લાગુ પડે એમ જોઈએ અને તાત્પર્ય આનું શું છે એ લાગુ પડવું જોઈએ. એક એક શ્લોકના પાંચ પ્રકારે અર્થ થવા જોઈએ. એમ ને એમ વાંચ્યે જાય ને ‘આ છે ને આ લખ્યા છે ને આ લખ્યા આ લખ્યા’, બધા લખ્યા સાંભળને હવે! સમજાણું કાંઈ?

ઓલો દાખલો એક આપે છે ને ઓલો કે એક હતું શંકરનું દેવળ શંકરનું દેવળ ને શંકરના દેવળનું ઈડું હતું મોટું. એની જોડે એનો બાપ દીકરો અહીં રહેતા. પચ્ચીસ લાખ-પચાસ લાખ નાંખ્યા એમાં. છોકરો બહુ સાધારણ હતો એટલે પચાસ લાખ દાટયા ફળિયામાં લખ્યું કે શંકરના દેવળના ઈડા હેઠળ મેં પચાસ લાખ દાટયા છે. છોકરો મોટો થાય તો અહીંથી કાઢવા. સમજાણું કે નહીં? ને ચૈત્રસુદ આઠમના આઠ વાગે સૂર્યનો જ્યાં આવે ત્યાં મેં ત્યારે દાટયા છે. બાપ મરી ગયા, પૈસા ન મળે. શોધવા મંડ્યો એનું ફળિયું, પણ ઈડું, ઈડું શંકરનું દેવળ લઈ લીધું. શંકરનું આખું દેવળ લઈ લીધું. લાવને હવે પચ્ચીસ લાખમાં મળ્યું હોય તો પચાસ લાખમાં એને નીકળે ખોદ્યું એને હેઠે પણ કાંઈ ન મળે. ઈડુને હેઠે ખોદ્યું, હેઠે કાંઈ ન મળે. આ શું? એના મિત્ર પાસે ગયો કે ‘બાપુજી તમે મારા બાપાના મિત્ર છો, એને આમ લખ્યું છે’ ‘એ બાપા, તું સમજ્યો નહિ એ ઈડાની છાયા ચૈત્રસુદ આઠમની તારા ફળિયામાં જ્યાં પડે, એટલા હેઠે દાટયાં છે એમ લખ્યું છે.

નરભેરામભાઈ! તારો બાપ એવો નહોતો ગાંડો કે કો’કના ઘરમાં દાટવા જાય. શંકરના દેવળમાં દાટવા જાય ત્યાં એના ઈડાના હેઠે?’ ‘ત્યારે આમાં લખ્યું છે ને?’ ‘લખ્યું છે આ આશય છે’... કે એ શંકરનું દેવળ છે, આમ તારું ઘર આમ છે આઠ વાગે સૂર્ય આવે ફળિયામાં જે તડકો જેટલામાં પડે આ એને હેઠે જ્યારે ખોદયા ત્યાં પચાસલાખ નીકળ્યા. લખ્યાના આશય સમજ્યા વિના પોતાની મેળે એ અર્થ કરે, સૌભાગ્યચંદભાઈ! અહીં આવું થાય. પચાસહજાર-લાખનું ઓલું લીધું ને બધું ગયું. કો’કના શંકરના દેવળ ખોદીને, ખોદવા

માટે. આંહી કહે છે. ખરેખર! વીતરાગના ચારે અનુયોગ શાસ્ત્રની અંદર, પુણ્ય ને પાપના, શુભ ને અશુભ ભાવ રહિત આત્માના સ્વભાવની શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને રમણતા, એવો વીતરાગ ભાવ તે એક જ ધર્મનો માર્ગ-મોક્ષનો માર્ગ એક જ સંસારને તોડવાનો ઉપાય છે, “પણ વીતરાગ ભાવોને અને વ્રતાદિને કદાચિત્ કારણ-કાર્યપણું છે....” શું કહે છે આ ?

આત્મામાં રાગરહિત શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને રમણતા થાય, ત્યારે હજી અધૂરો વીતરાગ ભાવ હોય, ત્યારે એને વ્રતાદિના પરિણામ નિમિત્તરૂપે કારણરૂપે હોય. અને પૂર્ણ વીતરાગ હોય ત્યારે હોઈ શકે (નહીં.) એટલે કહ્યું, “વીતરાગ ભાવો ને વ્રતાદિને કદાચિત્....” કદાચિત્ એટલે જ્યાં સુધી આત્માની વીતરાગી શ્રદ્ધા-જ્ઞાન રમણતા ઓછી હોય, ત્યારે વ્રતાદિના નિમિત્તના પરિણામ હોય એને વ્યવહારે કારણ કરીને કથન કરવામાં (આવે), પણ જ્યારે વીતરાગતા પૂર્ણ થઈ ત્યારે તો એ રાગ ને મંદતા હોઈ શક્તી (નથી). એટલે વીતરાગ ભાવની પર્યાયને, આત્માના સ્વભાવની શુદ્ધતાની શ્રદ્ધા જ્ઞાન ને રમણતાને, અને નીચલી દશામાં કદાચિત્ વ્રતાદિના પરિણામ, રાગની મંદતાના પરિણામ એને વીતરાગ કાર્ય છે ને વ્રતાદિના પરિણામ કારણ નિમિત્તરૂપ છે. વ્યવહાર કારણરૂપ છે એમ કહેવામાં આવ્યું છે. કદાચિત્ સમજતે હૈ? વીતરાગ પૂર્ણ, વીતરાગ ભાવને અને એને નિમિત્ત હોય તો કેવળીને પણ વ્રતના પરિણામ હોવા જોઈએ, પણ નીચલી દશામા જ્યાં હજી વીતરાગ ભાવ પૂરો થયો નથી, એવે કાળે શ્રદ્ધા-જ્ઞાન ને રમણતા પણ શુદ્ધ છે અને જરી વ્રતના, દયાના, દાનના શુભભાવ છે એને નિમિત્ત તરીકે કારણને કાર્ય ગણીને કથન કર્યું છે. ખરેખર! એ કારણ છે નહીં. એ તો પહેલા આવી ગયું છે. “બીજાના કારણે બીજાનું કાર્ય થાય ઈ વ્યવહારનયનું કથન, એમ માની લ્યે તો મિથ્યાત્વ લાગે છે....” કહો સમજણું આમાં ?

“તેથી વ્રતાદિકને મોક્ષમાર્ગ કહ્યો....” તે નિમિત્ત દેખીને વીતરાગ શ્રદ્ધા જ્ઞાન ને રમણતા, વીતરાગ નામ અકષાય, આત્માનો અકષાય સ્વભાવ એની શ્રદ્ધા જ્ઞાન ને એકતા થઈ. પૂર્ણ એકતા નથી ત્યાં આગળ વ્રતાદિના પરિણામ, પંચ મહાવ્રતના મુન્નિને-સંતને આદિ હોય છે કે બારવ્રત આદિના પરિણામ શ્રાવકને હોય છે. “એથી તેને નિમિત્ત તરીકે, વ્યવહાર તરીકે વ્રતાદિને મોક્ષનો મારગ કહ્યો પણ તે ‘કહેવા માત્ર છે’ પણ તે કહેવા માત્ર છે....” એ મોક્ષમાર્ગ છે નહીં. ભાઈ, કહી નાંખ્યું પાછું, ઓલું કારણ કાર્ય ગણીને કીધું પણ ઈ “કહેવા માત્ર છે....” કારણ પણ “કહેવા માત્ર છે....” ભારે સંધિ કરી. ‘કહેવા માત્ર છે’ વસ્તુ તરીકે નહીં. આહાહા! પરદ્રવ્યનો ગ્રહણ ત્યાગ તો નહિ, પણ વ્રતના પરિણામ જે સમ્યગ્દષ્ટિને વીતરાગી શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-ચારિત્રમાં સાથે હોય એને કારણ

કીધાં વ્યવહારથી ઈ પણ કહેવા માત્ર. ખરેખર તો એ કારણ છે નહિ. વીતરાગી શ્રદ્ધા, જ્ઞાન, ચારિત્રનું કારણ, કારણ પરમાત્મા છે પોતે. ઝીણી વાત. શ્રદ્ધાની ખબર ન મળે, સત્ય પરમેશ્વર ક્યાં પડ્યો છે, કઈ રીતે ખબર ન મળે ને એમને એમ હાંક્યે રાખે ને જૈન ધર્મ છે, જૈન ધર્મ છે એમ માને. સમજાણું કાંઈ ?

“એ વ્રતાદિકને મોક્ષમાર્ગ કહ્યો, પણ તે કહેવા માત્ર જ છે....” ખરેખર વ્રતાદિ તે કારણ છે નહીં, એને કારણ કહેવા એ અભૂતાર્થ વહેવારનયના કથનો છે. આહાહા! કેટલું સ્પષ્ટ છે નવનીતભાઈ! આહાહા! ભારે સ્પષ્ટ. અધિકાર પણ બરાબર આજે જયંતિનો - ભગવાન કલ્યાણકનો દિવસ છે ને જુઓ આવ્યો છે લ્યો. “એ પરમાર્થથી બાહ્ય ક્રિયા કાંઈ મોક્ષમાર્ગ નથી....” બાહ્યક્રિયા એ રાગ વ્રતના પરિણામ પણ મોક્ષમાર્ગ નથી. એ તો રાગ છે વિકલ્પ છે. અહિંસા સત્યદત્ત બ્રહ્મચર્યનું પાળવું - એવી શુભ વૃત્તિ ઊઠે ઈ તો રાગ ઊઠે છે. સમજાણું કાંઈ? કઠણ પડે હોં! નવા માણસને તો સાંભળવુંય કઠણ પડી જાય કદાચ. કોઈ દી’ સત્ય વીતરાગ માર્ગ ચાલતો નથી અને આ વાત આવે એટલે એને એમ થાય કે અરર! આ તો બધું! ક્યૂં બાલચંદજી! ઈ પણ એમાં જ હતાં ને પહેલા તો. “બાહ્ય ક્રિયા કાંઈ મોક્ષમાર્ગ નથી....” એ બાહ્ય ... બે વાત કરી. એક તો અશુભ ભાવ કાળે, હિંસા આદિની ક્રિયા જડમાં થતી તે પણ આત્માની નથી આત્મા કરતો નથી, અને દયાના પરિણામ વખતે સામો જીવ બચી ગયો અને ન મર્યો તે આત્માએ કર્યું નથી અને ભાવ જે દયાનો આવ્યો એ પણ ધર્મનું કારણ નથી. આહાહા! એ તો આસ્ત્રવ તત્ત્વ છે.

દયા ભાવ તે આસ્ત્રવ તત્ત્વ છે એ દયાભાવ, આસ્ત્રવ જો ધર્મતત્ત્વ હોય તો સિદ્ધમાં પણ હોવો જોઈએ. સિદ્ધમાં છે નહિ. એ તો પરમાત્મા થઈ ગયા. રાગ ઈ તો રાગ હતો. રાગનો અભાવ કરી સ્વરૂપથી વીતરાગ વિજ્ઞાનધન થઈને સિદ્ધ થયા. “વ્રતાદિને મોક્ષમાર્ગ કહ્યો, પણ તે કહેવા માત્ર પરમાર્થથી....” જુઓ. ઓલો વ્યવહાર કહેવા માત્ર થયો. “પરમાર્થથી બાહ્ય ક્રિયાકાંડ મોક્ષમાર્ગ નથી એવું જ શ્રદ્ધાન કરવું....” આવી શ્રદ્ધા એણે પાકી કરવી. આનાથી વિરોધ કોઈ કહેતું હોય, કહેવડાવતું હોય, માનતો હોય, બધાની શ્રદ્ધા છોડી દેવી. ઓહોહો! સમજાણું કાંઈ? એ વીરના મારગ વીરલા આદરી શકે. વીરના પંથ તો એ કાયરોને કંપાવી ઊઠે એવા છે. કાળજા કંપી ઊઠે વીરના આહાહા! હીજડા એ કાંઈ લડાઈમાં ન જઈ શકે. સમજાણું કાંઈ? ‘હીજડા’ સમજતે હૈ? વો પાવૈયા... પાવૈયા, હીજડા કહતે હૈ ને! નપુંસક પાવૈયા. શરીર બહુ ઓછું હોય હાળા હોં પણ એક છોકરો જો જુવાન મળ્યો રાડ નાંખી તો ભાગે. પાવૈયા તે ત્યાં કંઈ લડાઈમાં ઊભા રહી શક્તા હશે? હીજડા.

એમ જેના વીર્ય ઊંધા છે બહાર ‘પર પદાર્થને ગ્રહણ ત્યાગ કરી શકું છું’ અને રાગની કંઈક ક્રિયા મંદ થાય તો ધર્મ થાય, એવા માનનારને હીજડા, નપુંસક શાસ્ત્રકારે કહ્યાં છે. સમજાણું કાંઈ ?

સમયસારમાં આવ્યું છે, સમયસારમાં આવ્યું. ‘કલીબ’, ‘કલીબ’ પાઠ સંસ્કૃતમાં કલીબ છે. શાસ્ત્રમાં તો બધા એકે એક બોલ છે કાંઈ ઘરથી આંહી વાત નથી. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે ‘કલીબ’ વીર્ય તારું નપુંસક છે. તું પુણ્યના, દયા-દાનના પરિણામને ધર્મ માને છો હીજડો છો, પાવૈયો છો ધર્મને માટે, તને પુત્ર પ્રસવવાનું જનકપાણું તને ભાન નથી. ચૈતન્યની પ્રજા જ્ઞાતાદૃષ્ટા સ્વભાવ, એની પર્યાય પ્રગટ કેમ થાય એ તારી પાસે વીર્ય નથી, ઊંધુ વીર્ય છે તારું. સમજાણું કાંઈ ? કહે છે પરમાર્થથી વ્રત અને અવ્રત બેય પરિણામ બંધના કારણ છે. અવ્રતના પરિણામ પાપ છે અને વ્રતના પરિણામ પુણ્ય છે. બેય ધર્મ નથી અને એને ધર્મ કહે છે, કહેવડાવે, કહેતાને મદદ કરે, એ બધાં બહારવટિયાને રોટલા પૂરવા જેવા છે.

‘બહારવટિયા’ સમજતે હૈ ? ડાકુ, બહારવટિયા નહિ કહતે તુમ્હારે ? (શ્રોતા : ...) ડાકુ તુમ્હારે બહુ જોર છે ને અમારે દેવગઢ ગયા હતા ત્યારે હા તેત્રીસ પોલીસ હારે આવ્યા’તા. દેવગઢમેં ગયે થે ને દેવગઢમેં. આ હતાને અમારે શેઠ નેમચંદભાઈ, તેત્રીસ પોલીસ, કારણકે સંઘ મોટો, વળી ત્યાં ડાકુ મોટા, બહુ ડાકુ હતા સમજ્યાને ! પણ આહીં તો કોઈ નથી આવતા કોઈ નહિ હોં ! હેં ? (શ્રોતા : ...) હા, એમ જ હોય ને એ તો લૂંટે એ ડાકુ. આંહી પણ કોઈ નામ નથી લેતું. એક ડાકુની વાત ક્યાં કોઈ કરતા હતા ઓલા પણે ક્યાં દ્રોણગીરી.ત્યાંનો એક ડાકુ નીકળ્યો છે મહારાજ ! આપનું નામ સાંભળીને વેશ પલટીને દર્શન કરવા આવશે. આપણા સંઘનું નામ નહિ લ્યે. તમારું નામ એવું બહાર આવી ગયું છે કે વેશ પલટીને દર્શન કરી જશે પણ કોઈને લૂંટશે (નહીં). દ્રોણગીરી હતું ને દ્રોણગીરી ગયા હતા. સમજાણું કાંઈ ? પણ એવા કહે છે કે જૈન શાસનના ડાકુઓ રાગની ક્રિયા ને બહારની ક્રિયાને ધર્મ માને ને મનાવનારા એ જૈન શાસનના લૂંટારા છે. સમજાણું કાંઈ ?

આ એવું કહ્યું જુઓ ને ! “એવું જ શ્રદ્ધાન કરવું....” જો લખ્યું છે. ટોડરમલ તો પોકાર કરીને દાંડી પીટીને લખી ગયા છે જગત પાસે, એ જ પ્રમાણે અન્ય ઠેકાણે પણ ... જુઓ હવે આવ્યું, “એ જ પ્રમાણે અન્ય ઠેકાણે પણ વ્યવહારનયને અંગીકાર ન કરવો....” બીજે જ્યાં જ્યાં વ્યવહારના કથન આવ્યા હોય, ત્યાં ત્યાં પણ વ્યવહારનયને અંગીકાર ન કરવો એમ છાપ્યું છે ને ભાઈ ! ઈ... ઈ... ઠીક છે કરવો સમજી લેવું, લ્યોને એ આવી ગયું, વ્યવહારનયનો અંગીકાર કરવો સમજી એટલે વ્યવહારનયનું કથન કર્યું હોય ત્યાં એને જાણવું કે આ કથન એ જાતના ચાલે છે પણ આદરવું નહિ. કહો સમજાણું કાંઈ ? એ તો એમાં આવી

જાય એમાં આવી ગયું ને. “અન્ય ઠેકાણે વ્યવહારનયનો અંગીકાર ન કરવો....” સમજી લેવું એનો અર્થ થઈ ગયોને, સમજી લેવું કે વ્યવહારનય અંગીકાર કરવા જેવી નથી. સમજાણું કાંઈ ?

આ તો જેને બાપા આત્માના ખેલ ખેલવા હોય અને સંસારના જન્મ મરણના દહાડા ટાળવા હોય, આ એની માટે વાત છે. બાકી બધી લહેરું કરે... કરે... બધા એકબીજા માખણ ચોપડે, હો...હો તમે ભારે ધર્મ કર્યા ઓલો કહે ‘તમે બહુ ધર્મ સારો બતાવ્યો’ ને એકબીજા માખણ એકબીજાને ચોપડે. ‘માખણ’ સમજતે હૈ ને ? ‘માખણ’ માખણ ક્યા ? મસકા, મસકા. આંહી તો કહે કે નહિ, ભગવાનની પાસે ભક્તિ ઈન્દ્રો આવીને કરે તો દેહની ક્રિયા. ઈન્દ્રો આવીને કરે એમ જે કહ્યું છે ખોટી વાત છે. શરીરની ક્રિયા આત્મા કરી શક્તો નથી ત્યારે તે વખતે ભક્તિનો રાગ હતો ને ! રાગ હતો પણ રાગ હતો માટે ક્રિયા થઈ છે એમ કહ્યું હોય તો એ વાત સાચી નથી અને રાગ હતો માટે અમારા જન્મ મરણના અંત થશે, હે નાથ ! ‘તારી ભક્તિથી મુક્તિ થશે’, એમ લખ્યું હોય તો સમજવું કે એમ છે નહીં. એ રાગ તો પુણ્યબંધનું જેમ વ્રતનાં પરિણામ પુણ્યબંધનું કારણ, એમ ભક્તિના પરિણામ પણ પુણ્યબંધનું જ કારણ છે. એમ અન્ય ઠેકાણે પણ વ્યવહારનયનું આ રીતે સમજવું લ્યો...

હવે બીજો પ્રશ્ન થશે કે ત્યારે આ વાત તો ઠીક પણ હવે પોતાને શું ? પરને ઉપદેશ કરવા માટે ત્યારે કાંઈ પોતાનું કાંઈ પ્રયોજન છે એમાં કાંઈ વ્યવહારમાં ? ઉપદેશ માટે તમારી વ્યાખ્યા થઈ, હવે પોતાના માટે વ્યવહારનય અંગીકાર કરવા ક્યાંય કાંઈ લાભદાયક છે કે નહીં ? એનો ખુલાસો કરશે...

વિશેષ કહેશે...

॥ પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ ॥